

«Slaget i Skrevet»
1. mai 1931 er en kjent
hendelse i Oddas historie.
Men hvorfor skjedde det?*

HUSKER STRIDEN. Arne Tokheim (95) husker godt de harde motsetningene det var mellom kommunistene og de borgerlige.

KOMMUNISTISK KAMPDAG. I oppslag i kommunistavisa Hardanger Arbeiderblad maner avisa arbeiderklassen

RENT FYSISK oppsto det slagsmål om en fagfor- eningsfana da to konkurrerende 1. mai-tog møt- tes i Skrevet, der Røldalsvegen møter Kremmar- vege.

Kommunistene påstod at Sosialdemokratene hadde stjålet fanen til avd. 44 og varslet kamp for å få tilbake fanen under slagordet «Ned med fanetyven».

Resultatet ble tumult, arrestasjoner og bøter til omlag 20 personer.

«Slaget i Skrevet» er blitt legendarisk. I kveldsnyhetene på NRK den 1. mai 1931 ble det meldt at «1. maifeinga rundt om i verda hadde gått roleg for seg, bortsett frå i Barcelona og i Odda der det hadde vore «gateopptøyer» (Kilde: NVIM)

I jubileumsåret vil Hardanger Folkeblad trekke fram hendelser fra Oddas 100 år som egen kommune.

Her står «Slaget i skrevet» helt sentralt. Det er så å si Oddas historie som industristad i kort- versjon.

Det skjedde i en tid med store omveltninger i Oddasamfunnet. På nyåret 1931 var det 900 arbeidsledige. I perioden 1923 til 1936 var det stor strid blant arbeiderne, mellom sosialdemo- kratene og kommunistene. Og både 1. og 17. mai ble brukt i den politiske kampen.

Den utløsende faktor for «Slaget i Skrevet» var strid om Folkets Hus sitt fond.

Folkets Hus i Odda ble bygget i 1914 i regi av fagforeningene. Men skjøtet var overdratt Odda Arbeiderparti, med det formål å hindre arbeids- giverne i å ta utlegg i huset ved eventuell ulovlig konflikt.

«Denne disposisjonen skulle få uante conse- kvenser. Ved partisplittelsen i 1923 fikk kommu-

nistene flertall i Odda Arbeiderparti og dermed skjøtet på Folkets Hus», skriver Harald Berntzen i boka «100 år med Folkets Hus». Dette var opptakten til en langvarig og bitter strid mellom kommunistene og sosialdemokratene og fagfor- eningene seg i mellom. Og som en felles «fiende» sto de borgerlige. Det var også strid mellom fagforeningene i Odda og Tyssedal. Striden var så stor at tyssedolene sendte søknad om å få bli egen kommune.

IFØLGE SAMORGS 75 års bok gjorde Sosialde- demokratene flere framstøt mot kommunistenes dominerende rolle i 1. mai-feiringen. I 1929 brøt de ut av det offisielle 1. mai-toget ved innkom- sten til Folkets Hus. Året etter kom det et felles utspill fra avd. 5 (Smelteverket) og avd 61 (Zin- ken) der de inviterer til et eget 1. mai tog. Målet var at fagforeningene skulle overta hele 1. mai for å dra feiringen av dagen vekk fra den bitre par- tistriden. Men det lyktes ikke i første omgang og året etter endte hele 1. mai feiringen i et regu- lert gateslagsmål, altså Slaget i Skrevet. «Skjell- sord og skuldinger hagla, så vel i møtesalar og avisspaltar som mann og mann i mellom» heter det i jubileumsboka til SAMORG.

«Slaget i Skrevet» kan stå som et symbol på politiske skillerlinjer, og et bilde på de utfor- dringer Odda-samfunnet møtte ved overgangen fra bonde- til industrisamfunn.

I 1917 begynte Tyssedal Jern- og Metallarbei- derforening å samle inn midler til et fond til et Folkets Hus også i Tyssedal. I 1923 ble det besluttet å opprette «Fagforeningenes fellesut- valg (av Tyso elektrikerforening og Elektrokje- misk arbeiderforening, avd. 44) med det formål å administrere Folkets Hus sitt fond i Tyssedal.

Med bakgrunn i en rekke konflikter innen Kje- misk ble det etter initiativ fra Norges Kommu- nistiske Parti invitert til en fagforeningskonfe- ranse i Skien sommeren 1929 om konfliktsitua- sjonen.

Berntzen skriver at Odda-foreningene, som på den tiden ble holdt utenfor styret for Folkets Hus i Odda av kommunistene, ikke lot seg representere. Det gjorde derimot Elektrokje- misk avd. 44 (DNN) i Tyssedal. Det endte med at hovedstyret i Norsk Kjemisk måtte ekskludere hele DNN-foreningen. Den ekskluderte fler- tallsföreningen av Nitriden-arbeidere satt med flertallsrepresentasjon i det Fagforeningenes fellesutvalg som hadde som sitt fremste mål å ta seg av fondet.

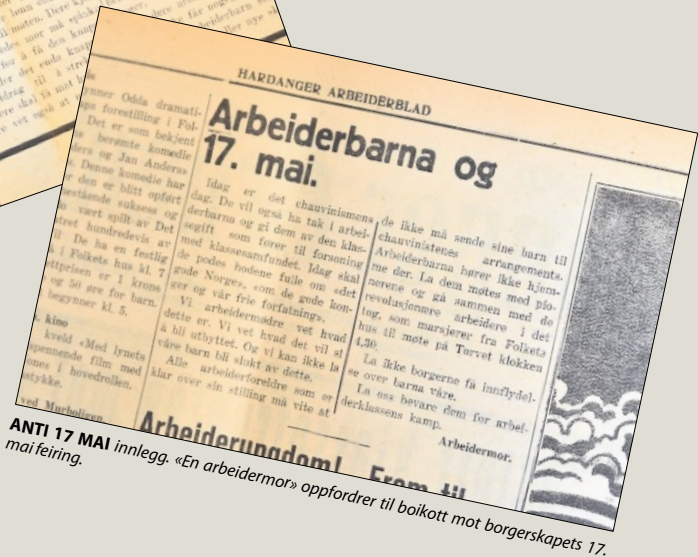
Fellessutvalget ga i januar 1930 et lån på 15.500 kroner av Folkets Hus fondsmidler til en avis i Bergen. Tyso Elektrikerforening protes- terte og fikk ved rettens hjelp beslaglagt fondet. Striden ble ikke løst før i 1935.

Arne Tokheim var 13 år i 1931, og han forteller til HF at han godt husker alt oppstyret om Sla- get i Skrevet. Ifølge Tokheim var opphavsman- nen bak dette navnet Venstremannen Olav Kolltveit, redaktør i den borgerlige avisa Har- dander. Under dekknavnet Stavropolos og pass- major Tallaksen skrev han en artikkel 7. mai 1931 han kalte Oddvøresoga. De dekknavn han bruker har HF fått Tokheim til å tolke, og er lagt til i parentes i følgende sammendrag av Oddvø- resoga:

«**MEN DET GJEKK HER I** Oddvørelandet som det har gjenge andre stader. Då vikingane vart omeiktige, vart dei usams seg i millom. Nokon tok til å kalla seg nyvikingar, somne kalla dei

MINNE. Her stod Folkets Hus fra 1914-1972 står det på denne plaketten som henger på veggen til COOP-bygget.

ANTI 17 MAI innlegg. «En arbeidermors oppfordrer til boikott mot borgerskapets 17. mai feiring»

bolsjevikingar og. Men me vil kalla de væringar, for det er rett rette namnet på dei som gjeng i tjeneste ved hovet i Gardarrike eller Storevitjod (Sovjet). Væringane sagde at kong Wladimir (Stalin) var den beste av alle kongar som hadde levd. Men andre sagde at Wladimir var den verste ransmannen djævelen hadde skapt. Men dei segler at kong Karl (ordfører Bothun) var so klok i denne tida at ingen visste kven han stude seg mest til.

Til Oddvørelandet høyrer Tyssedalafylket. Dei har stundom freista å riva seg laus frå riket, men det har ikkje lukkast for dei, og dei er svært skrilynde. Etter at dei vart usams med kvarandre, har det ofte vore strid om kven som skulde hava eigenlutane som dei fyrr rådde saman. Væringane segjer: Det er vårt, for me er flest. Men svikingane segjer: De er vårt, for me styrar best. Ingen er væringane så vonde på som på fehirden Knut Kvile som flaug til sysselmannen med pengekista (Folkets Hus fondet). Men svikingane fyrr med seg i so mang ei herferd. Då denne tiendi vart borte for væringhovdingane, vart dei styggeleg vonde, og grame i hugen gjekk Johannes Kvasse (Hjellern), Laurits (Johan Lauritsen) og Torstein Svarte (Nærheim) og grunnar i tri dagar og tri næter på råd. Men førde morgonen lei dei skjera herpil og stemde alle væringar til Bakkevollane på Gaukemesedagen (1. mai) Arnfinn Merkesmann (Arnfinn Vagnsnes) bar merket åt tyssdølsvikingane. Mange meinte at væringane ikkje hadde våga slag mot yvermakti, Men då herane gjekk framum kvarandre der dei kallar Skreve, tok sume til å skjota kvasse pilar inn i flokkane og dette øste mennene upp. Men dei fortel so ymse om korleis det bar til at dei kom i barda-

ge». Skalden skriver at Væringane først gledet seg over seieren, men gremmet seg da de oppdaget at det «ikkje var det gamle vikingmerket».

I HARDANGER ARBEIDERBLAD er hendelsen referert slik:

«I slutten av pampenes demonstrasjon kom Kvilegjengen. De hadde ikke turt å benytte den stjalne fagforeningsfane, men hadde samlet seg under D.N.A.s Tyssedalsflagg». Avisen mener at «det var ganske naturlig at de revolusjonære arbeidere i Tyssedal ble forarget over at deres fane var gjemt bort på et mørkloft nettopp på en dag hvor det skulle være et lysende merke på arbeidernes kampvilje». «Og da de møtte Kvilegjengen gav de uttrykk for dette med tilrop. Den sosialfascistiske fanebærer tålte formodentlig ikke å få høre om sin forrederiske virksomhet og langet ut etter en av Tyssedalarbeiderne. Dermed var signalet gitt. Denne provokasjon kunne ikke tåles og da oppstod en batalje som endte med at sosialfascistenes flagg ble ødelagt», skriver Hardanger Arbeiderblad.

ODDA NYHETSBLAD, en frisinnert avis for Odda, som redaktør Andreas Bjelland kalte avisen sin, gir følgende omtale av Slaget i Skrevet i en liten 1 spalter:

«Som bekjent forløp ikke resultatet av arbeidernes festligheter 1. mai så helt smertefritt i det det kom til slagsmål mellom de to stridende Arbeiderpartiet, så ondartet at det hadde til følge at flere måtte søke læge. Etter sikkert forlydende skal nu politiet ha bestemt at omkring 20 personer, av de verste uroelementer, settes under tiltale for gategatoere og legemsbeskadigelse».

Redaktør Bjelland er mer opptatt av at kommu-

nistene 17. mai arrangerte et demonstrasjonstog mot «den borgerlige festligholdelse av 17. mai».

«Ganske naturlig og konsekvent vilde det være, om da også de borgerlige arrangerte demonstrasjonstog mot kommunistenes røveroptok den 1. mai, men vi antar at de borgerlige vil la kommunistene få være alene om den slags absurditeter», skriver Odda Nyhetsblad.

En helt annen versjon av 17. mai gir selvsagt kommunistavisa Hardanger Arbeiderblad: Ifølge avisen skisserte taler N. Olsen opp borgerskapets hensikt med 17. mai og manet arbeiderungdommen til å stå samlet i kampen mot borgerskapets angrep og deres planer om å samle arbeiderungdommen under fascismens faner».

Arne Tokheim forteller til HF at fra da han begynte som elev ved Odda høgere Almenskule ble godt kjent med de mange samarbeidsproblemer som kommunen slet med, både politisk og økonomisk.

På spørsmål om hva han syntes om feiringa av 1. og 17. mai i de harde 30 årene svarer han diplomatisk ved å vise til et hefte som industristadmuseet gav ut i 1989. Der skriver Gunnhild Eitheim Ulven at hun som barn ikke fikk lov til å gå i 1. mai-toget.

«- Då stod me bak gardinene og såg på morgonprosjonen og hørde på pionerane (barneorganisasjonen til kommunistene) som alltid song: «Og vi skal ut i krig og vinne borgerkrig og knuse borgerskapets makt». Det høyrdes skremmande ut, men mor tykte alltid at melodiane var så fine, både på den og på Internasjonale. 17. mai tok me det att. Då var me med for fullt, eg i nasjonaldrakt frå eg var 2 år gamal.»